

УДК 633.63:330.131.5

МІКРОЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ВИРОБНИЦТВА ЦУКРОВИХ БУРЯКІВ В УКРАЇНІ

Песцова-Світалка О.С., к.е.н., доцент

Полтавська державна аграрна академія

У статті на підставі статистичних даних досліджено виробництво цукрових буряків в Україні та визначено його еластичність за ціною з позиції мікроекономічного аналізу.

In this article the sugar-beet production in Ukraine was investigated on the base of statistical information. Its price elasticity in aspect of macroeconomic analysis was determined too.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Однією з стратегічно важливих галузей харчової промисловості України є виробництво цукрового буряку. Україна має давні традиції виробництва бурякового цукру та значні природно-кліматичні переваги для вирощування такої унікальної, високопродуктивної і високоприбуткової сільськогосподарської культури як цукровий буряк.

Цукробурякове виробництво України завжди мало важливе значення у забезпеченні населення цукром, формуванні та зміцненні експортного потенціалу. Однак нині цукробурякова галузь перебуває у стані занепаду про що свідчить зменшення виробництва цукрових буряків та цукру більше ніж у 3 рази, значно скоротилися і площі посіву. Україна поступово перетворилася із провідного експортера цукру в його імпортера. З огляду на вищевказане проблематика зазначена в статті є актуальною і потребує всебічного аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання виробництва цукрових буряків, його прибутковості, механізму державного регулювання тощо висвітлені у різних за підходами і висновками публікаціях вітчизняних науковців. Так оцінку показників ефективності виробництва цукрових буряків та цукру в Україні здійснили Бондар В.С. та Доронін А.В. [1, 4]. Крім того, Бондар В.С. та Андрющенко С.Ю. з'ясували основні чинники, що впливають на

ціни внутрішнього ринку цукру в Україні [2]. Механізм державного регулювання цукробурякової галузі проаналізував Пархоменко Л.М. [5]. Рибаченко О.М. розробив пропозиції щодо виходу цукробурякової галузі на інноваційно-прогресивний шлях розвитку [6]. Ткаченко Н.М. обґрунтував можливі шляхи подолання негативних явищ цукрової галузі та виділив напрями її реформування [7]. Рівень та динаміку виробництва цукрових буряків в Україні та в основних її регіонах з'ясував Томілін О.О. [8]. Становлення та розвиток ринку продукції цукробурякового виробництва та його проблеми дослідив Фурса А.В. [9].

Цілі статті Метою статті є аналіз рівня та динаміки виробництва цукрових буряків в Україні за допомогою інструментів мікроекономічного аналізу.

Виклад основного матеріалу. На пропозицію будь-якого товару впливають цінові та нецінові чинники. Аналіз останніх досліджень і публікацій науковців дозволяє визначити основні чинники впливу на пропозицію цукрових буряків в Україні, а саме: площа посіву та урожайність цукрових буряків; закупівельні ціни на коренеплоди, які, в свою чергу, можуть коливатися залежно від цінової кон'юнктури світового ринку цукру та зміни валютного курсу; дотації виробництва цукрових буряків з державного бюджету; технологія виробництва та сезонність виробничих процесів; кількість цукробурякових заводів; рівень ефективності виробництва цукрових буряків тощо.

Основними чинниками, що впливають на обсяг виробництва є площа посіву та урожайність. За даними Державного комітету статистики України проаналізуємо посівні площі та урожайність цукрових буряків (рис.1). За період дослідження площа посіву цукрових буряків істотно коливалась, так у 2002 р. вона досягла свого найвищого значення – 897 тис. га, а найнижчого у 2013 р. – 280 тис. га, тобто за період дослідження скоротилась у 3,2 рази. Особливо різке скорочення посівних площ простежується у 2008 та 2009 роках, якщо у 2006 і

2007 роках площа посіву цукрових буряків була – відповідно – 815 і 610 тис. га, то у 2008 р. вона скоротилась до 380, а у 2009 р. до 322 тис. га.

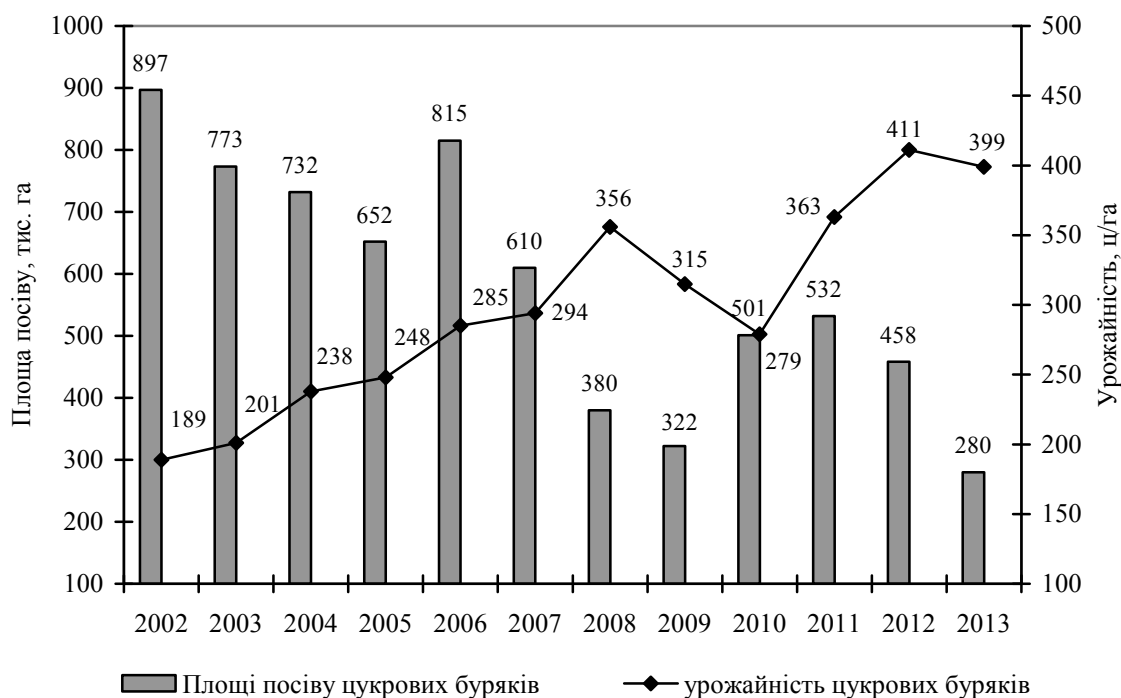

Рис. 1. Динаміка посівних площ та урожайності цукрових буряків, 2002 – 2013 рр.

Урожайність цукрових буряків із 2002 р. по 2008 р. мала стійку тенденцію до зростання, так у 2002 р. з 1 га збирали 189 ц, а у 2008 р. – 356 ц, найвищого значення цей показник досяг у 2012 р. – 411 ц/га.

Виробництво цукрових буряків (фабричних) за категоріями господарств розподіляється наступним чином, так у 2011 р. сільськогосподарськими підприємствами виробляється 17145 тис. т., або 91,5 %, з них 1345 тис. т, або 7,8% виробляється фермерськими господарствами, 1595 тис. т., або 8,5 % виробляється господарствами населення. В Україні з переходом до ринкових умов господарювання спостерігається зростання частки виробництва цукрових буряків господарствами населення, якщо у 1995 р. вона становила лише 2,6 %, то у 2004 р. зросла до 23,1 %, а в середньому за 2009 – 2011 рр. становить 8,5%.

За період дослідження істотно коливався валовий збір цукрових буряків, найвищого значення цей показник досяг у 2006 р. (22421 тис. т), а найнижчого – у 2013 р. (10789 тис. т). Валовий збір цукрових буряків у 2013 р. порівняно з

2002 р. скоротився на 3663 тис. т, або на 25,4 %, а порівняно попереднім 2012 р. на 7650 тис. т, або на 41,5 % (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка виробництва, цін та еластичність пропозиції за ціною цукрових буряків, 2002 – 2013 рр.

Рік	Обсяг виробництва ¹ , тис. т	Середня ціна реалізації ¹ , грн./т	Еластичність пропозиції за ціною ²
2002	14452	128,1	0,835
2003	13392	140,3	
2004	16600	135,7	6,48
2005	15468	177,0	0,538
2006	22421	186,0	7,34
2007	16978	157,6	1,633
2008	13438	218,9	0,714
2009	10068	409,9	0,472
2010	13749	478,5	2,006
2011	18740	516,0	4,093
2012	18439	426,8	0,085
2013	10789	397,8	7,43

¹ Державний комітет статистики України. Рослинництво. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> ; ² розрахунки автора

За 2002 – 2013 рр. в основному спостерігається тенденція до зростання середньої ціни реалізації цукрових буряків. Якщо у 2002 р. вона становила 128,1 грн/т, то у 2013 р. – 397,8 грн/т, за останні дванадцять років середня ціна реалізації зросла у 3,1 рази (табл. 1).

Еластичність пропозиції характеризує реакцію виробника на коливання ціни товару, що ним виробляється. Зміна ціни, як правило, все більше впливає на пропозицію, якщо переходити від миттєвої ситуації до короткострокового часу і далі до тривалого періоду.

Розрахуємо за даними Державного комітету статистики України еластичність пропозиції цукрових буряків за 2002-2013 рр. Для підрахунку коефіцієнта цінової еластичності пропозиції скористаємося формулою дугової еластичності або середньої еластичності, результати розрахунків занесемо у табл. 1. У 2003, 2005, 2009 та 2012 роках коефіцієнт пропозиції $E_S < 1$, а саме: 0,835; 0,538; 0,714; 0,085 відповідно, тобто пропозиція вважається нееластичною, це значить, що коливання середньої ціни реалізації цукрових буряків не викликає помітних змін обсягу їх виробництва. Проте за нашими підрахунками за останні 2002 – 2013 рр. пропозиція в більшості випадків була еластичною, а це означає, що коливання середньої ціни реалізації впливає на обсяги виробництва цукрових буряків (фабричних). У 2004, 2006, 2007, 2010, 2011 та 2013 роках пропозиція вважається еластичною, оскільки коефіцієнт еластичності $E_S > 1$, а саме: 6,48; 7,34; 1,633; 2,006; 4,093; 7,43 відповідно.

Під час аналізу еластичності пропозиції слід враховувати, що основним чинником, який на неї впливає є час. Характерним у цьому відношенні є 2010 та 2011 рік. На початку кризи 2008-2009 рр. в Україні різко змінився курс гривні по відношенню до долара США: був 5,05, а став 8, що відповідно позначилось на цінах на продукцію бурякоцукрового підкомплексу АПК. Проте навіть за значного зростання ціни у 2009 р. порівняно з 2008 р. з 2018,9 грн/т до 409,9 грн/т, або на 87,3 % не відбулося зростання обсягу виробництва цукрових буряків, оскільки це неможливо зробити у миттєвому періоді часу. У 2010 р. порівняно з 2009 р. середня ціна реалізації цукрових буряків (фабричних) ще зросла на 68,6 грн/т, або на 16,7 %, а порівняно з 2008 р. зростання середньої ціни відбулося у 2,2 рази. Такі зміни ціни сприяли зростанню обсягів виробництва цукрових буряків у 2010 р. на 3681 тис. т, або на 36,6 % порівняно з 2009 р. за рахунок зростання площі посіву з 322 тис. га у 2009 р. до 201 тис. га у 2010 р. У 2011 р. порівняно з 2010 р. обсяги виробництва цукрових буряків продовжують зростати на 4991 тис. т, або на 36,3 %, площа посіву при цьому також зросла до 532 тис. га. Проведений аналіз свідчить про реагування виробників на зростання ціни в короткостроковому та тривалому періодах.

Висновки. На обсяги виробництва цукрових буряків впливає ціла низка чинників, як цінових так і нецінових, а саме: закупівельні ціни на коренеплоди; площа посіву та урожайність цукрових буряків; дотації виробництва цукрових буряків з державного бюджету; технологія виробництва та сезонність виробничих процесів; кількість цукробурякових заводів; рівень ефективності виробництва цукрових буряків тощо.

За період дослідження пропозиція в більшості випадків була еластичною, а це означає, що коливання середньої ціни реалізації впливає на обсяги виробництва цукрових буряків (фабричних), тобто вищий рівень цін спонукає виробників виробляти більшу кількість продукції. У миттєвому періоді виробники не можуть вплинути на обсяг виробництва цукрових буряків, тому за навіть значного підвищення закупівельних цін, підвищення обсягу виробництва можливе в лише в короткостроковому та тривалому періодах, які будуть достатні для зміни як площі посіву, так і вдосконалення технології виробництва.

Література

1. Бондар В. Про прибутковість вирощування цукрових буряків [Електронний ресурс] / В. Бондар // Агробізнес. – Режим доступу до журн.; <http://www.agro-business.com.ua/2010-06-11-12-53-00/279-2011-02-28-10-43-49.html>
2. Бондар В.С. Основні фактори, що впливають на ціни внутрішнього ринку цукру в Україні [Електронний ресурс] / В.С. Бондар, С.Ю. Андрющенко // Торговий дім насіння. – Режим доступу до журн.; <http://nasinnya.org/ru/stati/inshi/45-osnovni-faktori-shho-vplivayut-na-czini-vnutrishnogo-rinku-czukru-v-ukrajini>
3. Державний комітет статистики України. Рослинництво. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Доронін А.В. Ефективність виробництва цукрових буряків та цукру в Україні / А.В. Доронін // Сталий розвиток економіки. – 2013 (20). - №3. – 51 – 55.

5. Пархоменко Л.М. Механізм державної підтримки виробництва цукрової сировини в Україні / Л.М. Пархоменко // Економіка АПК. – 2012. – № 8. – С. 38–43.
6. Рибаченко О.М. Інноваційні підходи щодо розвитку цукробурякової галузі / О.М. Рибаченко // Економіка АПК. – 2012 – № 1. – С. 103 – 108.
7. Ткаченко Н.М. Шляхи реформування цукрової галузі України та її адаптація до ринкових умов / Н.М. Ткаченко, І.Й. Кравченко // Економіка АПК. – 2013. – № 4. – С. 23 – 28.
8. Томілін О.О. Розвиток цукробурякового виробництва в ринкових умовах / О.О. Томілін // Економіка АПК. – 2012. – № 11. – С. 42 – 48.
9. Фурса А.В. Ринок цукробурякового виробництва в Україні / А.В. Фурса // Економіка АПК. – 2012 – № 6. – С. 36 – 43.

Аннотация

В статье на основе статистических данных исследовано производство сахарной свеклы в Украине и определено его эластичность за ценой с позиции микроэкономического анализа.